TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ 11

ARİF ÖZBEYLİ

Ç) MEŞRUTİYET VE CUMHURİYET DÖNEMLERİNDE TOPLUM

2.5. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi'nde Toplumsal Yapıdaki Değişim

- Toplumlar zaman içerisinde değişime uğrarlar. Bütün toplumlar için geçerli olan bu sosyolojik kural Osmanlı toplumunu da etkilemiş, XIX. yüzyıl, Osmanlı toplumunda değişimin hız kazandığı bir dönem olmuştur. Osmanlı toplumunda yaşanan bu değişim, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte doruk noktaya ulaşmıştır. Osmanlı toplumu, Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşuyordu. Gayrimüslimler, Tanzimat Dönemi'nde elde ettikleri hakları Meşrutiyet Dönemi'nde de korumuşlardır.

- Meşrutiyet Dönemi'nde kabul edilen **Kanun-i Esasi** ile, Osmanlı Devleti'nde yaşayan bütün unsurlar fark gözetmeksizin Osmanlı olarak ifade edilmiştir. Yani bu dönemde **Osmanlı toplumu** oluşturulmaya çalışılmış, milliyetçilik akımı ise bu girişimi başarısız kılmıştır. Bu dönemde yaşanan savaşlar ve kaybedilen topraklar nedeniyle Anadolu'ya büyük göçler başlamış, devletin **genel** nüfusu azalırken **Anadolu** ve **Rumeli'de Müslüman** nüfus artmıştır.

- Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la birlikte başlayan kadın erkek eşitliği konusundaki tartışmalar, Meşrutiyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Cevdet Paşa'nın kızı **Aliye Hanım**, kadın konusunu işlediği **Nisvanı İslam** (İslam kadını) adlı eserinde, döneme ait önemli bilgiler vermiştir. Osmanlı halkı anayasal haklara I. Meşrutiyet'le birlikte kavuşmuştur.

- I. Meşrutiyet'in ilanıyla halk yönetime katılmış, mecliste hem Müslüman hem de gayrimüslim mebuslar yer almıştır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı toplumunda dışarıda yemek yeme alışkanlığı artmış, cami, kilise ve sinagogların önündeki boş alanlar iş görüşmeleri ve sohbetlerin yapıldığı yerlere dönüşmüştür. Bu alanlarda padişahların hayatlarını ve kahramanların menkıbelerini anlatan **meddahlar** da yer almıştır.

- Cumhuriyet Dönemi'nde yeni Türk toplumu fikri oluşturulurken, Osmanlı Dönemi'nden edinilen tecrübeler de göz önünde bulundurulmuş, ilerleme ve gelişmenin **akılcı ve çağdaş bir toplumla** sağlanacağı kanaatine varılmıştır. Din-devlet ilişkisi, devlet-ordu ilişkisi ve devlet-siyaset ilişkisi yeniden düzenlenmeye çalışılmış, üretim sisteminde Batı ülkeleri araştırılarak **karma bir model** üzerinde durulmuştur. Bundan dolayıdır ki ne Osmanlı Devleti'nde ne de Türkiye Cumhuriyeti'nde sınıfsal tabakalaşma olmamıştır.

- Atatürk, Türk toplumunu muasır medeniyetler seviyesine ulaştırmayı amaçlamıştır. Bunu gerçekleştirmek için de kılık-kıyafet değişikliği, ölçü-tartıda Batı'yla standart sağlanması, tekke ve zaviyelerin kapatılması ve Soyadı Kanunu'nun çıkarılması gibi bir dizi inkılaplar gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet Dönemi Türk toplumu; **çiftçi, zanaatkar, esnaf, işçi, serbest meslek sahibi, tüccar, sanayici** ve **memur** kesimlerinden oluşuyordu.

- Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kentleşme yaygın değildi ve Türk toplumunun çoğu, kırsal kesimde yaşıyordu. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında başlayan Batılılaşma hareketi, Cumhuriyet Dönemi'nde Batı kültürüyle Türk kültürünün harmanlanmasıyla devam etmiş ve Türk milleti çağa ayak uydurmayı başarmıştır.

- Necati Cumalı'nın Zeliş adlı romanından alınan bu bölümden de anlaşılacağı gibi insanlar daha rahat ve daha güvenilir bir yaşam ortamı sunan şehirlerdeki fabrikalarda çalışmayı tercih etmişler ve böylece köylerden kentlere göç başlamıştır. Yaşanan bu göçler sonucunda şehirlerde yoksullardan oluşan işçi sınıfları ve zenginlerden oluşan işveren sınıfları oluşmuştur.

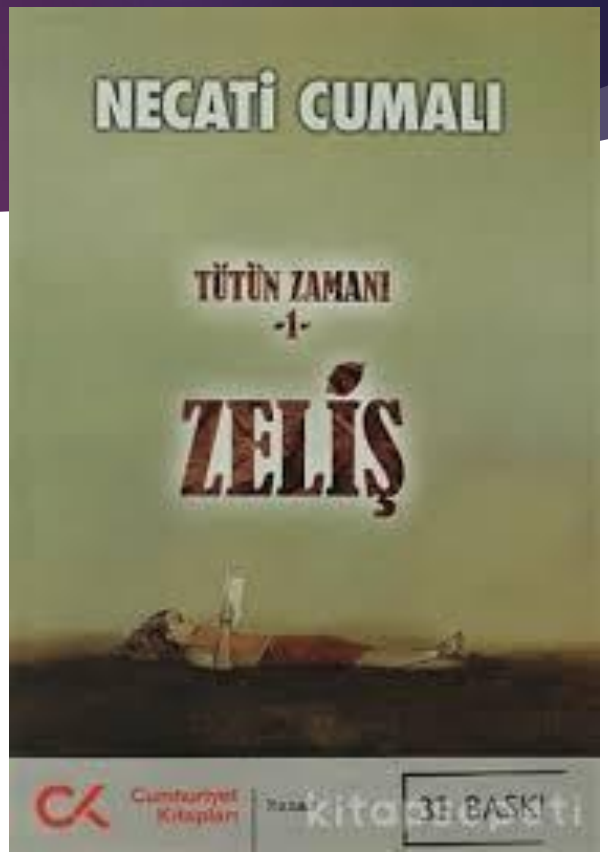

- Tarımsal üretim geniş arazi sahiplerini zenginleştirmiş, özellikle **Doğu ve Güneydoğu bölgeleri** ile **Çukurova** bölgesinde toprak zengini ağaların köylülere yaptıkları eziyetler, birçok roman ve hikâyeye konu olmuştur. Köylerde yaşayan kız ve erkek çocuklar ile şehirlerdeki yoksul ailelerin çocukları eğitimi bir kurtuluş yolu olarak görmüş, bu çocuklar; doktor, savcı, öğretmen, mühendis, hemşire, asker, polis vb. görevler üstlenerek memur sınıfını oluşturmuştur.

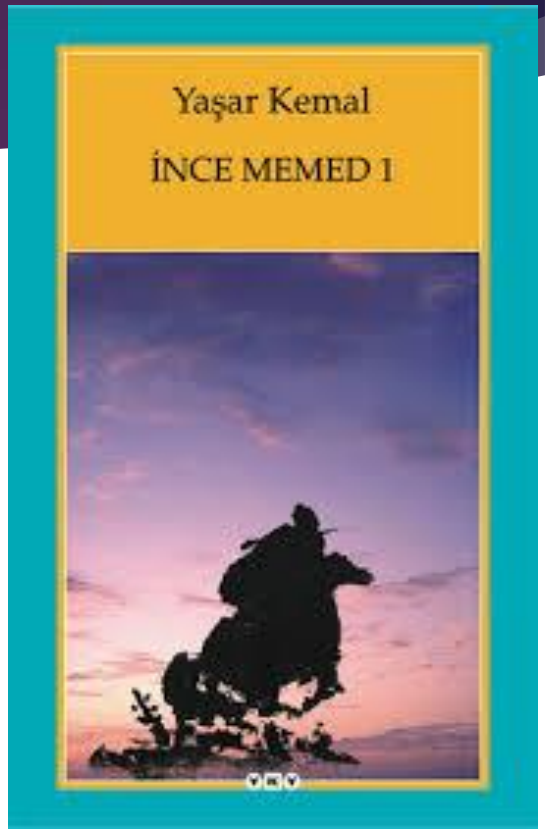

Hilâl-i Ahmer'den Türk Kızılayına

- 1868 tarihinde Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti ismiyle kurulan bu cemiyet 1877 yılında Osmanlı Hilâl-i Ahmer adını almıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra 1923 yılında Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti olarak ismini değiştirdi. Son olarak 1935 tarihinde Türkiye Kızılay Cemiyeti ismini aldı. Bu cemiyet kuruluşundan itibaren Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşı döneminde önemli çalışmalarda bulundu. Bu çalışmalar arasında yaralı askerlere yardım, ihtiyaç olan bölgelere sıhhiye heyetlerinin gönderilmesi gibi birçok görev üstlendi.

- Bu cemiyet aracılığı ile gönüllü hasta bakıcılar, savaş alanında yaralanan binlerce askere yardıma koştu. Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Cemiyetinde erkekler kadar kadınlar da önemli görevler üstlendiler, bol miktarda yardım topladılar. Balkan Savaşları'nda hastaneler için gerekli çamaşır, çarşaf, sargı bezi gibi malzemeleri gece gündüz çalışarak temin ettiler.

Türklerde Anayasal Hareketler ve Vatandaşlık Olgusu

- Türklerde anayasacılığın başlangıcı Tanzimat Fermanı'nın ilanı olarak kabul edilse de ilk anayasal süreç 1876 yılında ilan edilen Kanun-i Esasi ile başlamıştır. Daha sonra yeni Türk Devleti'nin anayasası olan 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye) kabul edilmiş ve nihayet Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 Anayasa'sı ile bu süreç devam etmiştir.

Vatandaşlık olgusu ve gayrimüslimlerin statüsü yönünden Kanun-i Esasi (1876), 1921 ve 1924 anayasalarının karşılaştırılması

1876 Kanun-i Esasi

- Madde 8 - Bütün Osmanlı vatandaşları; dini, mezhebi ve ırkı ne olursa olsun Osmanlı'dır.
- Madde 9 - Kişi hürriyeti getirilmiştir.
- Madde 11 - Herkese ibadet hakkı tanınmıştır.
- Madde 17 - Bütün Osmanlı vatandaşları hak ve ödevler bakımından kanun önünde eşittir.
- Madde 19 - Bütün Osmanlı tebaası memuriyet hakkına sahiptir.
- Madde 23 - Hiç kimse bağlı olduğu mahkemeden başka mahkemeye gönderilemez.
- Madde 83 - Bütün unsurların hak arama özgürlüğü vardır.

1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye)

- 1921 Anayasası Millî Mücadele Dönemi'nde yapıldığı için bu anayasada birçok konuya değinilmemiş, temel hak ve hürriyetlere yer verilmemiş, eksik olan konularda ise **Kanun-i Esasi** dikkate alınmıştır.

1924 Anayasası

- Madde 1 - Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Madde 69 - Türkler kanun karşısında eşittir ve ayırım yapılmaksızın kanuna uymak ödevindedir. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır.
- Madde 88 - Türkiye'de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese **Türk** denir.

- Bu üç anayasayla Müslüman ve gayrimüslim bütün vatandaşların hakları anayasal güvence altına alınmıştır. Vatandaşlık, siyasal yaşamın varlık nedenini oluştururken, siyasal davranışların da meşrutiyet kaynağıdır. Vatandaşlık, bireyi devlete bağlayan hukuksal, sosyolojik, dinsel, siyasal, kültürel ve ekonomik bir olgudur. Vatandaşlık anlayışı, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar çeşitli aşamalardan geçerek olgunlaşmıştır.

YouTube tariheglencesi

Kanalıma abone olup, destek olabilirsiniz.